

Richard Vojna

Bielkovina Straší Európu

Žijúc v extrémne expanzívnej chamtivosti, honbe za ziskom, a neraz až mimozemskou túžbou po úspechu, človek postavil ovocie svojho vlastného rozumu v mnohých vedných odboroch sám proti sebe.

BSE a obeť

BSE – bovinná spongiformná encefalopatia – hovorovo zaužívaná ako choroba šíalených kráv, napáda hovädzí dobytok, pričom spôsobuje rozklad centrálného nervového systému zvierata a vždy sa končí jeho smrťou.

Po prvý raz bolo ochorenie objavené vo Veľkej Británii, keď sa dobytok nakazil mäso-kostnou múčkou vyrobenou z oviec, trpiacich tzv. scrapiou.

Podľa väčšiny vedcov spôsobujú túto chorobu infekčné bielkoviny – prióny. Tieto sú bežné v organizme, pričom majú schopnosť premieňať svoju štruktúru. Takýto prión je neobyčajne odolný a stabilný, má schopnosť odo-

lávať aj teplotu okolo 100 °C. Choroba prepukne v okamihu, keď škodlivé prióny doputujú až k mozgu, kde ochromujú a hubia neuróny, pričom v mozgovej kôre porušujú pamäť a v mozočku schopnosť koordinácie pohybu.

Vzhľadom na to, že najväčšia koncentrácia škodlivých priónov je v centrálnom nervovom systéme (mozog, miecha), sú takto kontaminované produkty, do ktorých sú tieto organické časti zvierat pridávané. Najškodlivejším produktom je nepochybne kostná múčka, ktorá sa pridáva do kŕmnych zmesí ďalších zvierat. Preto sa chorobou BSE nakazili aj ovce, ba v poslednom čase sa objavili aj tvrdenia, aj keď zatiaľ vedecky nepotvrdené, podľa ktorých sa môžu infikovať aj králiky či ryby.

V súčasnosti sa možnosť prenosu BSE na ľudský organizmus považuje za takmer preukázateľnú, definitívne dôkazy však ešte stále chýbajú. Pravdepodobná ľudská forma BSE je novým variantom Creutzfeldt-Jacobovej choroby. V jej konečnom dôsledku sa infekčné prióny rozmnožia v celom mozgu a po desiatich až dvadsiatich rokoch od infikovania človek umiera. Smrťou pritom predchádza asi rok trvajúci prudký psychický úpadok postihnutého.

BSE a Európska únia

Od prvého diagnostikovania BSE vo Veľkej Británii v roku 1986 bolo v tejto krajine zaznamenaných asi 179 000 prípadov a asi 1300 prípadov v ďalších krajinách Európskej únie. Kým jej výskyt v Británii prudko klesá, zvyšuje sa ich počet v ostatných členských štátoch Únie, hoci v porovnaní s britskými ostrovmi zostáva na nízkych úrovniach. Rozsah sa zvyšuje vo Francúzsku, Belgicku a Írsku, zjavne stabilný je v Portugalsku; Dánsko, Nemecko, Holandsko, Španielsko a Taliansko ohlásili svoje prvé prípady v roku 2000. Od zavedenia cieľných rýchlych testov post mortem na BSE, povinných v celej únii od 1. 1. 2001, sa počet zistených prípadov ešte zvýšil.

Po prvej veľkej vlne epidémie v roku 1996 kontrola inšpektorov poľnohospodárskej komisie Európskej únie v pätnástich členských krajinách ukázala, že desať z nich prepadlo v skúške uplatňovania pravidiel týkajúcich sa choroby hovädzieho dobytku, BSE. Hlavné porušenia sa týkali spracovania a používania zvieracích odpadov na kŕmenie. Vtedy priestupky proti pravidlám nezistili inšpektori len vo Veľkej Británii, v Rakúsku, Dánsku, Írsku a Grécku.

Veľká Británia bola dokonca označená za krajinu, ktorá dáva konzumentom „kompletný účet zdravia“.

Európska komisia uplatňuje podrobnú sériu opatrení spoločenstva vo vzťahu k BSE:

- zákaz skrmovať mäsovú a mäso-kostnú múčku z cicavcov hovädziemu dobytku, ovciam, kozám od júla 1994;
 - náročnejšie spracovateľské normy na ošetrovanie živočíšnych odpadov (133 °C, tlak 0,3 MPa, 20 minút) a minimalizovanie infekcie od 1. 4. 1997;
 - aktívne dozorné opatrenia na detekciu, kontrolu a zničenie BSE od 1. 5. 1998 a zavedenie testovania post mortem od 1. 1. 2001;
 - nariadenie na kódové označenie každého balíčka hovädzieho mäsa, obsahujúce miesto usmrtenia a rozpracovanie dobytku od 1. 9. 2000; navyše od 1. 1. 2002 uvádzanie názvov krajiny pôvodu zvierata, prípadne lokalít, kde pobudlo; pre nečlenské krajiny vyvážajúce hovädzie mäso do Únie bude táto povinnosť platiť od 30. 3. 2001;
 - požiadavky na odstraňovanie špecificky vysoko rizikových materiálov (ako sú miecha, mozog, oči, mandle, časti čriev) z hovädzieho dobytku, oviec, kôz z humánneho a zvieracieho potravinového reťazca v celej Únii od 1. 10. 2000; tieto materiály sú na 95 % považované za infekčné, pričom už boli odstránené v niektorých štátoch pred týmto zákazom;
 - zavedenie cieľového testovania na BSE so zameraním na vysoko rizikové kategórie od 1. 1. 2001; toto opatrenie bude obnovené a bude pokrývať všetok hovädzí dobytok starší ako 30 mesiacov vstupujúci do potravinového reťazca do 1. 7. 2001;
 - zákaz použitia uhynutých zvierat, nevhodných na konzumáciu, na výrobu krmív skôr ako od 1. 3. 2001;
 - nariadenie o vedľajších produktoch živočíšneho pôvodu, ktoré zabezpečuje, že iba materiál zo zvierat vhodných na konzum môže byť použitý na kŕmenie zvierat, od 1. 3. 2001;
- Okrem uvedených opatrení Komisia podala do Rady a Parlamentu návrh:
- nariadení o prevencii a kontrole prenosnej spongiformnej encefalopatie;
 - návrh na likvidáciu chrbtových kostí všetkých jatočných kusov hovädzieho dobytku staršieho než 1 rok a zákaz predaja mäsa na kosti;
 - návrh pre Európsky úrad bezpečnosti potravín, ktorý bude vytvorený na zlepšenie odhadu rizika a komunikácie o záveroch bezpečnosti potravín.
- Postup Európskej komisie voči BSE sa musí taktiež posudzovať v širšom kontexte *Bielej knihy o bezpečnosti potravín*, ktorá obsahuje podrobný rozsah návrhov zameraných na zistenie, že potravina je bezpečná od farmy až na stôl:
- všetky zvieratá so známkami BSE musia byť pred usmrtením skontrolované, či sú pozitívne na BSE;

- vysoko rizikové tkanivá – špecificky rizikové materiály – sa odstránia a zničia zo všetkých zvierat hovädzieho dobytku starších ako 12 mesiacov. To znižuje úroveň potenciálnej expozície od zvierat, ktoré by mohli byť v raných štádiách ochorenia, na extrémne nízku úroveň;
- cieľové testovanie na BSE, v prípade zvierat vstupujúcich do potravinového reťazca, navrhnuté Komisiou, poskytne ďalšie zistenie, či je hovädzie mäso bezpečné.

Štáty Európskej únie boli rozdelené do dvoch skupín. V prvej sú krajiny, kde je vysoké riziko prenosu choroby šialených kráv na človeka. K týmto krajinám patrí Veľká Británia a Portugalsko. Do druhej skupiny patria krajiny s nízkym rizikom možnosti nákazy. Krajiny s vysokým rizikom nákazy musia rešpektovať takzvaný dlhý zoznam hovädzích, kozích a ovčích tkanív, ktoré sa musia pred spracovaním mäsa odstrániť a zničiť. Krajiny s nízkym rizikom nákazy budú dodržiavať takzvaný krátky zoznam týchto tkanív.

Okrem toho krajiny, ktoré vyvážajú do Európskej únie výrobky obsahujúce hovädzie mäso, budú musieť do apríla 2001 poskytnúť dôkazy o tom, že sa v nich choroba šialených kráv nevyskytuje.

Navyše v niektorých členských krajinách Únie, najmä v tých, kde je najvyšší výskyt BSE, sú v platnosti aj národné špecifické opatrenia. Všetky opatrenia spoločenstva sú založené na vedeckých odporúčaníach a sú pravidelne revidované *Vedeckým riadiacim výborom Európskej únie*.

Úrad *Komisie pre potraviny a veterinárstvo* riadi kontroly a pravidelne monitoruje ich účinnosť. Jeho správy povzbudzujú činnosť v členských štátoch na zlepšenie plnenia vykonávacím predpisom. Tieto správy sú na webových stránkach Komisie.

Jeden test na BSE stojí v súčasnosti 60 EURO, pričom Európska únia sa na ňom podieľa 15 EURO. Od 1. 7. 2000 sú pritom testy povinné vo všetkých členských štátoch Únie, čím sa v tomto roku, pravdepodobne, vysoko prekročí rozpočet Európskej únie. Navyše, keďže priemerná inkubačná doba BSE je 4-5 rokov, účinnosť aktuálne platných opatrení bude možné hodnotiť niekedy v rozmedzí rokov 2004-5.

BSE a svet

Podľa údajov Organizácie Spojených národov a informácií, ktoré sa objavili v západných médiách, BSE bije na poplach už takmer v stovke krajín.

V ohrození sa ocitli nielen zásluhou kŕmenia dobytku živočíšnou kostnou múčkou, ale aj priamym dovozom živého hovädzieho dobytku z krajín, v ktorých v tom čase už choroba bola zaznamenaná. Práve dovoz bol príči-

nou, že niekoľko prípadov BSE bolo zaznamenaných už aj na Falklandských ostrovoch, v Ománe, ba, dokonca, aj v Kanade.

Hospodárska komisia Európskej únie dospela k predchádzajúcemu varovaniu aj po podrobných analýzach v 21 krajinách, ktoré označila ako BSE-rizikové. Na prekvapenie je medzi nimi aj „raj hovädzieho dobytká“ – Argentína, hoci riziko prepuknutia a následného rozšírenia BSE sa považuje zatiaľ v tejto krajine skôr za „menej pravdepodobné“. Čoraz častejšie sa za krajiny, v ktorých je možný potenciálny výskyt BSE, označujú aj Spojené štáty americké. V podobnom nebezpečenstve sa ocitlo i Chile. Odborníci nevylučujú, že okrem spomínaných krajín sa hrozba BSE môže potenciálne naplniť aj v krajinách Ázie, Blízkeho východu, istá miera pravdepodobnosti však nevylučuje ani štáty východnej Európy.

Za najmenej rizikové oblasti nákazy BSE sú odborníkmi všeobecne označované štáty Latinskej Ameriky, Austrália, Nový Zéland a Nórsko, a to predovšetkým vďaka charakteru ich priemyslu, systému výroby a zdrojom mäso-kostnej múčky.

BSE a Slovensko

Do apríla 2001 sa na území Slovenska výskyt BSE nepotvrdil. Slovenská republika v snahe zabrániť zavlečeniu choroby na naše územie uskutočnila komplex opatrení. Časť z nich vykonali štátne orgány už v minulosti, časť je v štádiu nariadení Štátnou veterinárnou správou a Ústredným kontrolným a skúšobným úradom poľnohospodárskym. *Štátna veterinárna správa Slovenskej republiky:*

- 23. 11. 1993 zaradila BSE do zoznamu chorôb, ktoré podliehajú povinnému hláseniu;
- 2. 8. 1994 zakázala používanie kostných a mäso-kostných múčok a kafilerických tukov na kŕmenie prežúvavcov;
- podľa jednotnej metodiky nariadila vykonať v dňoch 19.-23. 4. 1996 previerky vo všetkých kafilerických zariadeniach Slovenskej republiky;
- vydala Smernicu o opatreniach proti BSE s účinnosťou od 13. 8. 1998;
- vydala Metodický pokyn zo dňa 9. 7. 1998 na zabezpečenie karantény a trvalej kontroly hovädzieho dobytká dovezeného z krajín, v ktorých sa vyskytla BSE, stáleho sprísneného štátneho veterinárneho dozoru, identifikácie jalovic a ich potomstva, ako aj evidencie presunov.

Vláda Slovenskej republiky prijala uznesenie z 2. 4. 1996, na základe ktorého Štátna veterinárna správa Slovenskej republiky s okamžitou platnosťou:

- zakázala dovoz všetkých kategórií živého hovädzieho dobytká, produktov z nich, spermy a embryí;

- zakázala dovoz všetkých druhov mäso-kostných múčok a krmív derivovaných z prežúvavcov;
- zakázala tranzit všetkých kategórií živého hovädzieho dobytku a oviec cez územie Slovenskej republiky, ak pochádzajú z Veľkej Británie, Írskej republiky, Švajčiarska, Portugalska a Francúzska;
- prijala ďalšie uznesenie z 25. 6. 1996, ktorým pozmenila a doplnila predchádzajúce uznesenie z 2. 4. 1996.

Štátna veterinárna správa v súlade s ustanovením zákona 337/1998/Z.z. o veterinárnej starostlivosti a zmene a doplnení niektorých ďalších zákonov, ktorý vstúpil do platnosti 1. 1. 1999, uložila nevydávať rozhodnutia o určovaní veterinárnych podmienok na:

- dovoz všetkých kategórií hovädzieho dobytku a produktov z neho a embryí;
- dovoz všetkých druhov mäso-kostných múčok;
- tranzit všetkých kategórií živého hovädzieho dobytku cez územie Slovenskej republiky, ak pochádzajú z krajín s výskytom BSE;
- uložila nevydávať rozhodnutia o určovaní veterinárnych podmienok na dovoz krmív pre spoločenské zvieratá s obsahom živočíšnych bielkovín s výnimkou mlieka a rybích múčok z krajín Európskej únie s výskytom BSE dňom 1. 1. 2001;
- povolila vydávanie rozhodnutí o určovaní veterinárnych podmienok na dovoz mlieka a mliečnych výrobkov, spermy a bezproteínových tukov z regiónov krajín, v ktorých sa BSE nevyskytla;
- nariadila sprísnenú kontrolu uvedených komodít v obchodnom i neobchodnom styku na hraničných veterinárnych staniciach v Slovenskej republike;
- nariadila svojim príslušným odborom sledovať vývoj BSE vo svete a prijímať potrebné opatrenia podľa vývoja nákazovej situácie.

Navyše podľa zákona 337/1998 Z.z. prevádzkovateľ kafilérie je, okrem iného, povinný vykonať sterilizáciu nebezpečných a zvláštnych odpadov pri teplote minimálne 133 °C, tlaku 0,3 MPa, počas 20 minút s cieľom zneškodnenia choroboplodných zárodkov.

V januári 2001 Európska komisia zaradila Slovensko do 3. rizikovej skupiny vzhľadom na BSE, t. j. „výskyt v domácich stádach nepravdepodobný, avšak nevylúčený“. Minister pôdohospodárstva Slovenskej republiky Pavol Koncoš v tejto súvislosti vyjadril názor, že Komisia postupovala neseriózne a „veľmi paušálne“ ku všetkým kandidátskym krajinám strednej a východnej Európy, keď ich spoločne zaradila do kategórie s druhou najvyššou mierou ohrozenia, a to bez ohľadu na ich výsledky v starostlivosti o zdravie hospo-

dárskych zvierat a na prijaté opatrenia. Upozornil, že toto zaradenie je podmienené a Štátna veterinárna správa Slovenskej republiky po jeho oznámení proti nemu podala protest, pričom predložila kvalifikované námietky.

Európska únia zaraďuje Slovenskú republiku medzi podmienne rizikové krajiny na základe dovozu vysokoteľných jalovic a iných kusov z krajín, kde sa neskôr výskyt BSE potvrdil, čo považuje Pavol Koncoš za paradox.

Príslušné slovenské orgány prijali opatrenia na uzavretie stád chovateľov, ktorí tieto kusy dovezli, s vylúčením predaja ich potomstva iným chovateľom. Minister pripustil problémy s označovaním hovädzieho dobytká, ktoré zaostáva za systémom fungujúcim v Európskej únii. Slovenskí chovatelia pre účely kontroly užitočnosti doteraz označovali iba mladé samice. V tomto roku však program označovania hospodárskych zvierat v Slovenskej republike podporuje fond PHARE s cieľom do konca roka zabezpečiť označenie celej populácie hovädzieho dobytká, teda všetkých 650 000 kusov. Podľa ministra pôdohospodárstva nemožno predpokladať, že na Slovensku došlo ku kŕmeniu hovädzieho dobytká múčkou živočíšneho pôvodu, pretože príslušný schvaľovací orgán – *Ústredný kontrolný a skúšobný ústav poľnohospodársky* – nikdy takéto zmesi nepovolil. Možnosť, že hovädziemú dobytku mohli chovatelia podávať zmesi určené pre ošípané, z čoho vyjadřila obavy Európska únia, je podľa neho nepravdepodobná, pretože by išlo o neekonomický postup. Kŕmne zmesi pre prasnice sú totiž podstatne drahšie ako zmesi pre hovädzí dobytok.

Z hľadiska evidencie a diagnostiky všetky dovážané kusy hovädzieho dobytká predstavovali plemenný materiál a ako taký bol presne evidovaný, pričom rezortné orgány majú prehľad aj o jeho potomstve. Všetky porazené a uhynuté kusy boli diagnostikované, a to s využitím dvoch relatívne pomalých metód s vyhodnotením za 3 dni. Od polovice marca 2001 však boli vytvorené predpoklady na zavedenie a následne i uskutočňovanie rýchlych testov v dvoch veterinárnych ústavoch v súlade so štandardmi Európskej únie. Na Slovensku sa diagnosticky zistilo niekoľko kusov dobytká s príznakmi nervového ochorenia, ani v jednom prípade však nešlo o BSE.

Predsedníčka Výboru Národnej rady Slovenskej republiky pre pôdohospodárstvo Mária Kadlečíková po nedávnej návšteve skupiny poslancov slovenského parlamentu v Európskom parlamente v Bruseli uviedla, že „zo strany Európskeho parlamentu bola vyjadrená podpora našej požiadavke na objektívne zaradenie do rizikovej skupiny z hľadiska možnosti výskytu BSE, pretože to súčasne nezodpovedá skutočnosti. Zároveň sme na Slovensko pozvali expertov Európskej komisie, aby prišli zhodnotiť prijaté opatrenia. Počas našich rokovaní sme totiž zistili, že o prijatých opatreniach, ale aj

o celkovej situácii slovenského poľnohospodárstva nemali dostatok relevantných informácií.“ Na záver zdôraznila, že „zástupcovia Slovenskej republiky musia byť pri rokovaní so zahraničnými partnermi sebaistejší a dôraznejší. Ak máme istotu a vedomosti o situácii v tej či onej oblasti na Slovensku, nemôžeme pripustiť pochybnosti našich partnerov. Je potrebné vystupovať razantne a predovšetkým predkladať pravdivé informácie. Toto bolo už druhé rokovanie spoločného parlamentného výboru, na ktorom sme boli konfrontovaní s nepravdivými informáciami o Slovensku, čo hovorí o úrovni našej agrárnej diplomacie. Naša diplomacia musí byť omnoho aktívnejšia“.

Podľa Pavla Filkorna, riaditeľa Ústredného kontrolného a skúšobného ústavu poľnohospodárskeho, máme na Slovensku jeden z najprísnejších systémov zdravotno-kvalitatívnych kritérií na svete, ustanovených zákonom. Čo nám však chýba k bezpečnejšiemu systému sú, podľa neho, predovšetkým potrebné finančné prostriedky na zdokonaľovanie kontrolných a skúšobných mechanizmov, čo veľmi presne uvádza aj pravidelná hodnotiacia správa Komisie pre rozširovanie Európskej únie. Navyše Ústav prijal od 1. 1. 2001 celý rad doplnkových opatrení, ktoré idú nad rámec opatrení prijatých nedávnymi rozhodnutiami Komisie Európskej únie. Preto prísne dodržiavanie prijatých opatrení je jedinou možnou zárukou odvrátenia šírenia choroby BSE, choroby spôsobenej najmä ľudskou nedbanlivosťou a činnosťami, ktoré porušujú prírodné zákonitosti.

Výhľad

Následky vzniku a rozšírenia choroby šialených kráv a najnovšie aj epidémie slintačky a krívačky vyvolávajú v Európskej únii čoraz tvrdšiu kritiku súčasnej podoby spoločnej poľnohospodárskej politiky Európskej únie, ktorá sa ešte stále sústreďuje na podporovanie výšky produkcie, často aj na úkor jej kvality. Niektorí jej vytýkajú, že uprednostnila budovanie poľnohospodárskeho odvetvia na systéme vysokých dotácií a obrovskej nadprodukcii, a nie voľný trh a konkurenčné prostredie. Dotačná politika možno bola, podľa týchto hlasov, vyhovujúcim modelom v čase, keď viac než štvrtina európskeho obyvateľstva bola zamestnaná v poľnohospodárstve, dnes si však 6 % zamestnancov poľnohospodárstva delí takmer polovicu európskeho rozpočtu.

Možno preto očakávať, že tento tlak sa premietne do zmien spoločnej poľnohospodárskej politiky, ktoré povedú k väčšiemu dôrazu na bezpečnosť a kvalitu potravín, ako aj na ohľaduplnejšie zaobchádzanie s hospodárskymi zvieratami. Presadzovanie návratu ku klasickej farmárskej produkcii na menších plochách s pomerne malým počtom hospodárskych zvierat, res-

pektíve od „priemyselnej“ k „organickej“ výrobe, môže spôsobiť problémy všetkým – členským štátom, ale najmä krajinám bývalého východného bloku uchádzajúcim sa o členstvo v Európskej únii. A to aj napriek tomu, že hygienické a veterinárne podmienky veľkochovov v týchto krajinách sú neraz na vyššej úrovni než na množstve fariem v Európskej únii.

Napriek silnejúcim domácim a zahraničným tlakom na zmenu spoločnej poľnohospodárskej politiky, ako aj návrhom kandidátskych krajín na určité zmeny však predstavitelia Európskej únie jednohlasne deklarujú – vstupujúce krajiny musia spoločnú poľnohospodársku politiku prevziať bezo zvyšku, teda s jej kladmi, ako aj zápormi.

Napriek ubezpečeniam predstaviteľov Európskej komisie, že odstránenie dôsledkov spomínaných epidémií nebudú mať vplyv na možnosť financovania Únie z hľadiska jej rozširovania, treba aj z tohto dôvodu počítať s možnosťou oddialenia vstupu prvých kandidátskych krajín do EÚ. Je viac ako pravdepodobné, že prostriedky vyčlenené v rozpočte Európskej únie do roku 2006 na pokrytie nákladov na rozšírenie budú použité na riešenie spomínaných epidémií a ich dôsledkov na trh s mäsom, ktorý je ťažko postihnutý prudkým poklesom spotreby. Už teraz sa totiž javí ako veľmi pravdepodobné, že vyčlenené prostriedky nebudú po prípadnom odložení vstupu presunuté do ďalšieho roka, ale budú použité na riešenie aktuálnych problémov.

BSE hračky

Podnikateľský duch a čierny humor Francúzov našli nedávno uplatnenie vo forme nového artikla na trhu s hračkami. Výrobcovia zareagovali na chorobu šialených kráv a zákazníkom ponúkli plyšovú hračku s diagnózou BSE.

Bielo-čierna kravička prejavuje, vďaka batériám, všetky vonkajšie príznaky choroby. Niektorí Francúzi za touto hračkou doslova „šaleli“, iná bola reakcia Angličanov. Po uvedení výrobku na britský trh ho museli z predaja stiahnuť, pretože konzervatívnym Britom sa „žartík“ nepozdával.

Bibliografia:

- Koncoš, P.: *BSE – riziká, prevencia a ekonomické dôsledky, referát 1. 3. 2001.*
 Kopriva, I.: *Rozšírenie BSE zapríčinil aj nezáujem ľudí o pôvod vlastnej výživy, Hospodárske noviny Extra marec 2001.*
 Ministerstvo pôdohospodárstva Slovenskej republiky: *Komplexné opatrenia na ochranu Slovenskej republiky pred zavlečením BSE, 8. 2. 2001.*
 Pomichal, L.: *Od šialenstva kráv k šialenej generácii? Práca 10. 2. 2001.*
 Stavrovská, I.: *Najvyšší čas na zmenu spoločnej poľnohospodárskej politiky, Hospodárske noviny.*

- Stavrovská, I.: Nejednotnosť krajín Európskej únie v boji proti BSE, *Hospodárske noviny* 28. 2. 2001.
- Stabel, R.: Agrárna diplomacia musí byť aktívnejšia, *Hospodárske noviny* 15. 3. 2001.
- Stabel, R.: Európska únia plánuje monitorovať bezpečnosť potravín od farmy po vidličku, *Hospodárske noviny* 20. 12. 2000.
- Stabel, R.: Na súčasný objem peňazí bude dvojnásobok farmárov, *Hospodárske noviny* 15. 3. 2001.
- BSE a bračky, *Zdravie* 2001/12.
- Európska komisia je podľa P. Koncoša neseriózná, keď prisúdila Slovenskej republike riziko BSE, *TA SR* 28. 2. 2001.
- Nové opatrenia proti šíreniu choroby šialených kráv, *Roľnícke noviny* 2001/8.
- Reálna brozba BSE, *Roľnícke noviny* 2001/8.

Summary:

Richard Vojna: Bovine Spongiform Encephalopathy

The case of Bovine Spongiform Encephalopathy (BSE), or mad cow disease, spreading throughout most of the European Union's member states might be described in short as the following – intense demonstrations of cattlemen, a thorough cattle-herd slaughter and incinerating, a profound slump in the European Union's beef market, a scare among consumers, etc.

European governments are thus being faced demanding challenges: how to make European beef and veal markets more stable as well as where to find resources to compensate the consequences of the crisis.

The European Commission overhauled food safety mechanisms in the late 1990s in the wake of the British crisis but although the new procedures may bring to light more cases of BSE the Commission has no powers of enforcement. Agricultural policy is still a nationally guarded preserve.

The European Commission has proposed a new emergency measures package to fight BSE and has called for promoting and developing an “organic” farming rather than “industrial” one. The proposals, however, have not been backed by all of the Union's member countries. The package suggests a prolongation of the untested-cattle-liquidation programme by the end of 2001, a herd size limitation by which the farmers are eligible to some subsidies out of the European Union budget, some promotion incentives for the “organic farmers”, or a temporary increase in the annual quantity limit on the volume the Union is entitled to purchase.

As the matter of fact, the European Union's member states do not appear by far to be unified or even unidirectional on the issue. France claims an increase in the direct payments to the cattlemen, Germany dismisses the slaughter of all the ruminant animals above 30 months of age while Sweden,

Denmark and Finland oppose and show a good deal of determination against strengthening of the emergency measures, above all, the ban on use of the fodder compounds that contain any volume of meat-and-bone-meal which has been indicated as the primary source of the BSE spreading.

In the consumer market the plague of BSE has brought about a downturn in beef consumption among Eurocitizens by 27 % on average.

Although the disease till recently deemed to be Europe's exclusive problem, it is increasingly becoming a global affair. Lots of countries literally "sit on the ticking bomb". The mad cow disease does not stretch out only within the European Union frontiers as a considerable quantity of the meat-and-bone-meal as well as some livestock had been exported in 1980s from the affected European states to the countries of Eastern Europe, Middle East, northern Africa, Latin America, and to India. There is a cause for uncertainty in the United States of America as well since the country had imported some tones of the British meat-and-bone-meal and a number of livestock from those states before 1996.

The hidden danger of the mad cow disease lies in the fact that mankind's knowledge on BSE, its transmission onto animals and human beings as well as a treatment and cure have been so far fairly limited. Scientists assume the disease gets spread out via "animal recycling" that is through use of the meat-and-bone-meal as an additive to the fodder. Degenerated proteins – prions – which are believed to originate the disease have proven to be highly heat-and-freeze resistant and are said to be capable of surviving even outside animal body for a period of time. The BSE's human form, so-called Creutzfeldt-Jacob disease, is most likely to get into human body by consuming infected meat produce.

The world's most prestigious and distinguished health and food organizations therefore consider the most essential "speedy promptness" in passing the needed measures. A fodder with the additive of meat-and-bone-meal had been used to feed also sheep, goats and poultry, moreover, some cases of illegal meat export at a low dumping prices were detected following the outbreak of the slump. For this reason it is uneasy to estimate at present how many animals are BSE bearers.

As the BSE scandal now spreads across Europe, it confirms tragically that as long as food production and safety are subordinated to the profit system and the market, then public health will continue to suffer. An article in Britain's Financial Times newspaper noted "first response (by governments) to outbreaks of BSE elsewhere is not to step up their own safety inspection procedures but to launch campaigns urging consumers at home to boycott foreign beef".

Within the boundaries of the Slovak Republic BSE has not been by and large detected so far. In an effort to prevent BSE spread on its territory Slovakia's authorities have passed and implemented a set of respective measures of which substantial part has yet been in the past.

The European Commission has placed the Slovak Republic in the third group as to the risk of BSE occurrence falling under the clause "unlikely to have BSE in domestic cattle but it cannot be excluded", the move that Slovakia's current agriculture minister promptly dismissed and indicated as "an inadequate one taking all the candidate countries of Central and Eastern Europe in the lump". The minister affirms the meat-and-bone-meal has been banned in the country since 1966 and heifers imported from the BSE-positive-countries have been circled and their offspring banned to trade around whatsoever.

Slovakia's Agriculture Central Inspection and Test Office's chief executive has recently declared the nation has created one of the world's most demanding health-quality systems imbedded in the national legislation with the criteria which exceed the framework of the measures adopted by the European Commission. What is still needed, he adds, are "some financial resources to improve the existing inspection and test mechanisms", the point that has been appearing also in regular the European Union Accession Commission's assessment reports.

Well, when man breaches the laws of nature...